

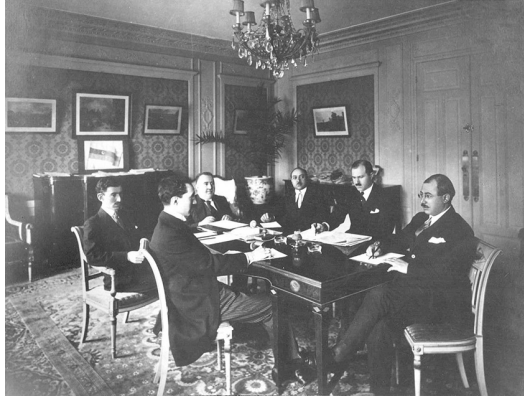
103 il öncə Paris Sülh Konfransında...

Versal Ali Şurasını təşkil edən müttəfiq ölkələr yekdilliklə Azərbaycan dövlətini tanıdıqlarını bəyan etdilər

11 yanvar 1920-ci il Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin tarixində xüsusi yerə malikdir. Belə ki, 103 il öncə Paris Sülh Konfransında Versal Ali Şurasını təşkil edən müttəfiq ölkələr yekdilliklə Azərbaycan dövlətini tanıdıqlarını bəyan etmişdilər və bu barədə Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri Əlimərdan bəy Topçubaşova konfransın rəsmi sənədi təqdim olunmuşdu.

Qeyd edək ki, 1918-ci il dekabrın 7-də Azərbaycan Parlamentinin açılışından bir ay sonra Parisdə 1-ci Dünya Savaşının qalib ölkələri tərəfindən 27 ölkənin təmsil olunduğu Versal Sülh Konfransı çağırıldı. "Böyük dördlük" - ABŞ prezidenti Vudro Vilson, Britaniya baş naziri Lloyd Corc, Fransa baş naziri Jorj Klemanso və İtaliya baş naziri Vittorio Orlandonun əsas rol oynadığı bu konfransda məqsəd Almaniya və məğlub dövlətlərlə sülh müqavilələrini hazırlamaq idi. Bu hadisə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini, onun sərhədlərini, ərazi bütövlüyünü Avropada tanıtdırmaq baxımından mühüm fürsət idi. Ona görə də parlamentin ilk tədbirlərindən biri konfransa tam səlahiyyətli, geniş hüquqa malik nümayəndə heyəti göndərmək idi. Diplomatik missiyanın tərkibi elan olundu, çoxpartiyalılıq əsasında Azərbaycan Sülh Nümayəndəliyi yaradıldı. Əlimərdan bəy Topçubaşov nümayəndə heyətinin rəhbəri təyin edildi. "Müsavat" partiyasından Məmməd Həsən Hacınski və Ceyhun bəy Hacıbəyli, "Hümmət"dən Əkbər ağa Şeyxülislamov, Sosialist Partiyasından Məhəmməd Məhərrəmov, "İttihad"dən Miryaqub Mirmehdiyev, görkəmli fikir böyüklərimiz Əhməd bəy Ağaoğlu və Əli bəy Hüseynzadə isə konfransda bitərəf kimi təmsil olundular.

Konfransda Rusiya iştirak etməsə də, "rus məsələsi" güclü yerdə dayanırdı, kommunizmin Qərbə yayılmaması üçün Şərqlə Qərb arasında mühafizə səddi kimi kordon dövlətlərin yaradılmasına qərar verildi. Çar Rusiyasının süqutundan sonra yeni müstəqil dövlətlər yaranırdı ki, bunlardan biri də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti idi. Versal konfransı keçmiş rus imperiyasının ərazi bütövlüyünün tanınmasını nəzərdə tutsa da, xalqların öz müqəddəratını sərbəst təyin etmək prinsipini elan etmişdi. Bu isə Azərbaycana dövlət müstəqilliyini möhkəmləndirməyə imkan yaradırdı. Parisə gəldikdən sonra nümayəndə heyətinin ilk mühüm işi "Qafqaz Azərbaycanı Cümhuriyyətinin Paris Sülh Konfransına memorandumu" adlı sənədi kon-



fransın keçirildiyi ingilis və fransız dillərində nəşr etdirmək oldu. Konfrans Azərbaycan məsələsini gündəmə gətirdi və cümhuriyyətin nümayəndə heyətini rəsmən tanıdığına bəyan etdi. ABŞ, Böyük Britaniya, Fransa və İtaliya hökumətlərinin iştirakı ilə Dördlər Şurasının iclasında Azərbaycan məsələsi müzakirə olundu. ABŞ Prezidenti Vilson Ə.Topçubaşov başda olmaqla nümayəndə heyətini şəxsən qəbul etdi. Topçuba-

şov ABŞ Prezidentinə Azərbaycan haqqında geniş məlumat verdi, ölkənin sülh konfransından istədiklərini yazılı şəkildə ona təqdim etdi. Altı bənddən ibarət olan sənəddə Azərbaycanın müstəqilliyinin tanınması, Vilson prinsiplərinin Azərbaycana da şamil olunması, Azərbaycanın da Millətlər Cəmiyyətinə qəbul olunması, ABŞ Hərbi departamentinin müstəqilliyini yeni qazanmış dövlətə yardım etməsi öz əksini tapırdı.

Nümayəndə heyəti ABŞ-la Azərbaycan arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasını xahiş etsə də, müsbət cavab almadı. Dünyanın Azərbaycanın maraqlarına laqeyd yanaşmasına baxmayaraq milli hüquqlarının tam qətiyyətlə müdafiəsinə qalxan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin siyasi xadimləri bir çox çətinliklərdən sonra, 1920-ci il yanvarın 11-də Paris Sülh Konfransında ilk uğur əldə edə bildilər. Qeyd edək ki, Osmanlı ilə münasibətdə olan Ermənistanın tanınması isə yanvarın 19-dək uzandı.

Dövlətin tanınması Azərbaycan nümayəndə heyətinə Versal Sülh Şurasının müxtəlif, o cümlədən hökumət başçıları səviyyəsində keçirilən iclaslarında rəsmən iştirak etmək, öz hüquq və ehtiyacları haqqında danışıqlar aparmaq imkanı vermişdi. Nümayəndə heyəti o dövrün beynəlxalq səhnəsində həlledici təsirə malik olan siyasi xadimlərlə konfransın bütün iclaslarında bir yerdə oturmaq, onlarla müzakirələr aparmaq imkanı qazanmışdı. Sonda bu müzakirələr müttəfiq dövlətlər tərəfindən Azərbaycana yardım göstərilməsi haqqında qərarın qəbul edilməsi ilə nəticələndi.

Təssüflə qeyd edilməlidir ki, az sonra Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin fəaliyyəti tarixə qovuşdu - sovet Rusiyası ölkəmizi işğal etdi. Bu işğal isə Azərbaycanın müstəqilliyinin dünyada tanınmasını 70 il uzatdı...

SADIQ